

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 911.3: 796.5

Колотуха Олександр Васильович,
доктор географічних наук, доцент

Льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький, Україна,
e-mail: okolotuh@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ТЕЗАУРУСУ ГЕОГРАФІЇ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Мета дослідження полягає у аналізі процесу формування тезаурусу географії спортивного туризму як сукупності наукових термінів, категорій, концептів про просторові аспекти спортивного туризму, які презентують його теоретичне (концептуальне) оформлення.

Методика. Для дослідження спортивного туризму був застосований багатосторонній симультанний аналіз об'єкту дослідження з врахуванням геосистемної, кластерної та геопросторової парадигм та ряду положень сучасних теоретико-методологічних міждисциплінарних моделей дослідження туризму. Крім того, враховувалося, що в географії туризму склалася потужна ресурсна парадигма. В підсумку у дослідженні геопросторової організації спортивного туризму в якості основного методологічного підходу дослідження автором був запропонований просторово-ресурсний підхід.

Результати. Формування тезаурусу географії спортивного туризму є певним підсумком суспільно-географічного дослідження геопросторової організації цього явища сучасності. Зміст тезаурусу географії спортивного туризму визначався наступними ключовими поняттями: визначення дефініцій «туризм», «спортивний туризм», «географія спортивного туризму» → методологія → парадигми → понятійно-термінологічний апарат → словник-довідник. Підсумком формування тезаурусу географії спортивного туризму стало створення тлумачного словника-довідника обсягом майже 1900 термінів, 1600 статей з географії спортивного туризму, туризмології, систематизації спортивного туризму і активної рекреації та туристсько-спортивної практики.

Наукова новизна. Удосконалення теоретико-методологічного та методичного апарату географії туризму взагалі та її складової – географії спортивного туризму зокрема, розширення їх предметно-об'єктної сфери і проведення на оновленій основі прикладних досліджень.

Практична значимість. Теоретичні та практичні напрацювання в системі спортивного туризму можуть бути корисні в тих видах туризму, які стали виділятися в останній час, і які мають схожі цілі, характер активності тощо.

Ключові слова: спортивний туризм, географія спортивного туризму, тезаурус, методологія, парадигма.

УДК 911.3: 796.5

Колотуха Олександр Васильевич,
доктор географических наук, доцент

Летная академия Национального
авиационного университета, г. Кропивницкий,
Украина, e-mail: okolotuh@ukr.net

ФОРМИРОВАНИЕ ТЕЗАУРУСА ГЕОГРАФИИ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА

Цель исследования заключается в анализе процесса формирования тезауруса географии спортивного туризма как совокупности научных терминов, категорий, концептов о пространственных аспектах спортивного туризма, которые представляют его теоретическое (концептуальное) оформление.

Методика. Для исследования спортивного туризма был применен многосторонний симультанный анализ объекта исследования с учетом геосистемной, кластерной и геопространственной парадигм и ряда положений современных теоретико-методологических междисциплинарных моделей исследования туризма. Кроме того, учитывалось, что в географии туризма сложилась мощная ресурсная парадигма. В итоге в исследовании геопространственной организации спортивного туризма в качестве основного методологического подхода исследования автором был предложен пространственно-ресурсный подход.

Результаты. Формирование тезауруса географии спортивного туризма является определенным итогом общественно-географического исследования геопространственной организации этого явления современности. Содержание тезауруса географии спортивного туризма определялось следующими ключевыми понятиями: определение дефиниций «туризм», «спортивный туризм», «география спортивного туризма» → методология → парадигмы → понятийно-терминологический аппарат → словарь-справочник. Итогом формирования тезауруса географии спортивного туризма стало создание толкового словаря-справочника объемом почти 1900 терминов, 1600 статей по географии спортивного туризма, туризмологии, систематизации спортивного туризма и активной рекреации и туристско-спортивной практики.

Научная новизна. Совершенствование теоретико-методологического и методического аппарата географии туризма вообще и ее составляющей – географии спортивного туризма в частности, расширение их предметно-объектной сферы и проведение на обновленной основе прикладных исследований.

Практическая значимость. Теоретические и практические наработки в системе спортивного туризма могут быть полезны в тех видах туризма, которые стали выделяться в последнее время, и которые имеют схожие цели, характер активности и т.п.

Ключевые слова: спортивный туризм, география спортивного туризма, тезаурус, методология, парадигма.

UDC 911.3: 796.5

Kolotukha Oleksandr Vasyliovych,
Doctor of Geographical Sciences, Associate
Professor

Flight Academy of the National Aviation
University, Kropivnitsky, Ukraine,
e-mail: okolotuh@ukr.net

FORMING THE THEZAURUS OF SPORTS TOURISM GEOGRAPHY

The purpose of the study is to analyze the process of forming the thesaurus of sports tourism geography as a set of scientific terms, categories, concepts about spatial aspects of sports tourism, which represent its theoretical (conceptual) design.

Methodology. A multilateral, simultaneous analysis of the research object which takes into account the geosystem, cluster and geospatial paradigms, and a number of propositions of modern theoretical and methodological interdisciplinary models of tourism research has been put into practice to study sports tourism. Apart from this, it has been taken into consideration that a powerful resource paradigm has been formed in tourism geography. As a result, the author has put forward a space-resource approach as the main methodological approach to the study of the geospatial organization of sport tourism.

Results. Forming the thesaurus of sports tourism geography is a certain result of the socio-geographical study of the geospatial organization of this phenomenon of modern times.

The contents of the thesaurus of sports tourism geography has been determined by the following key concepts: defining the notions of "tourism", "sports tourism", "sports tourism geography" → methodology → paradigms → conceptual and terminological frameworks → reference dictionary. The result of the formation of the thesaurus of sports tourism geography was the creation of an explanatory reference dictionary that contains almost 1,900 terms, 1,600 articles on sports tourism geography, tourismology, systematization of sports tourism, active recreation, and tourism-sports practice.

Scientific novelty. Improvement of the theoretical and methodological frameworks of tourism geography in general and of its component - sports tourism geography, in particular, the enhancement of their subject-object sphere and the pursuance of the applied research on an updated basis.

Practical significance. Theoretical and practical developments in the system of sports tourism can be useful in those types of tourism that have been singled out lately and have similar goals, the nature of activity, etc.

Key words: sports tourism, sports tourism geography, thesaurus, methodology, paradigm.

Постановка проблеми. Формування нової галузі знань об'єктивно зумовлює необхідність визначення її місця, положення та значення в системі вже сформованих наукових уявлень, а також, в значній мірі, і конфігурацію її побудови. На сьогоднішній день такою новою галуззю знань виступає *туризм*, який перетворився на один із найважливіших соціально-економічних факторів сучасності. Стаючи глобальним явищем, туризм втягував в свою орбіту не тільки галузі господарства, що його обслуговують, а й науку. Наука покликана проаналізувати, організувати та спрогнозувати туризм як масове соціальне явище. Виявлення і дослідження причинно-наслідкових зв'язків туризму з іншими областями знань багато в чому впливають на формування складу та змісту нової науки, методологію, проведених нею досліджень, логіку її побудови, спектр, вирішуваних нею теоретичних і практичних завдань. При цьому особливого значення ефективного проведення такого обґрунтування набуває саме в областях із загальним об'єктом дослідження для декількох суміжних або самостійних наук. Цією особливістю пояснюється феномен виняткової актуальності досліджень, що проводяться «на стику» різних наук, важливе прикладне значення теоретичних і практичних результатів. Проблемами туризму зараз займаються економісти, соціологи, географи, медики, педагоги та фахівці багатьох інших спеціальностей. Бурхливий розвиток туристської діяльності та велика кількість проблем, що пов'язані з цим, обумовили залучення вчених різних спеціальностей для їх вивчення, що дозволяє визначити міждисциплінарний характер його досліджень.

Теоретичне осмислення туризму як нової галузі знань обумовлене рядом причин: широкомасштабністю туристської діяльності, планетарним характером здійснення подорожей, необхідністю наукового обґрунтування сталого розвитку туризму, узгодженням різних підходів до вирішення загальних завдань туристської галузі. Накопичений фактичний матеріал туристської діяльності потребує розгорнутої оцінки, упорядкування, узагальнення. Таку роль покликана відіграти теорія туризму –

туризмологія, сутність якої полягає в обґрунтуванні основних теоретичних положень і концептуальних моделей туризму, в тому числі і просторових. Актуальним теоретичним завданням виступає узгодження розуміння та інтерпретації окремих видів туризму, удосконалення соціально-економічної концепції туризму, розробка моделей туристських територій, дослідження ресурсної бази туризму тощо.

При тому, що організація туристської діяльності носить комплексний характер, в ході розгортання наукових досліджень виразно виявилася саме «географічність» проблем її розвитку, оскільки туризм органічно пов'язаний з властивостями географічного середовища та територіально диференційований і є діяльністю, в якій і характеристика місця, і самоідентифікація особистості формуються через відносини, що виникають, місцем, ландшафтом і людьми. На цьому тлі сформувалася *географія туризму*, яку український географ М. Крачило виділив в окрему географічну дисципліну, яка, за його визначенням, «є географічною наукою, що вивчає територіальну організацію туристського господарства, умови та особливості його розвитку в різних районах та країнах» [6, с. 5].

У багатокомпонентній системі туризму одним із найбільш ефективних видів туристської діяльності виступає *спортивний туризм*, який є специфічним сегментом і по суті, на думку російського географа А. Корольова, є симбіозом географії та спорту. Він заснований на інтересі людини до пізнання навколишнього середовища, дуже географічний, характеризується великим просторовим охопленням і просторовим змістом, маршрутною технологією, залежністю програми подорожі від найрізноманітніших географічних чинників. Теоретичні та практичні напрацювання в системі спортивного туризму можуть бути корисні в тих видах туризму, які стали виділятися в останній час, і які мають схожі цілі, характер активності тощо [5].

Аналіз останніх досліджень. Масштаби спортивного туризму можна співставити з масштабами інших форм рекреації. Однак у рекреаційно-географічних дослідженнях, що базуються на вивченні організованих форм відпочинку, спортивний туризм враховується явно недостатньо, що відображено як в теорії рекреаційної географії, так і у практичному застосуванні результатів наукових досліджень. З позицій соціально-економічної географії відповідні цільові дослідження спортивного туризму тільки започатковуються. В цьому контексті слід відзначити російську пермську школу географії туризму на чолі з проф. О. Зиряновим та вченими А. Корольовим, В. Расковаловим, С. Мишлявцевою, С. Мічуріним та ін. Термінклатура спортивного туризму вже неодноразово опинялася в полі зору науковців. Розгляд їх досліджень і позицій вже заслуговує на окрему публікацію. Серед багатьох праць українських та російських вчених можна виділити передовсім роботи О. Бейдика, І. Смаля, В. Смолія, В. Федорченка, І. Мініч, В. Цибуха, І. Зоріна, В. Квартальнова та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи, що *географія спортивного туризму* виступає вагомою

складовою географії туризму, нагальним є удосконалення теоретико-методологічного та методичного апарату географії туризму взагалі та її складової – географії спортивного туризму – зокрема, розширення їх предметно-об'єктної сфери і проведення на оновленій основі прикладних досліджень, які й будуть визначати адекватність географії туризму сучасним вимогам суспільного розвитку. Це потребує наукового обґрунтування проблем геопросторової організації спортивного туризму на основі узагальнення світових тенденцій та їх конкретно-наукового осмислення.

Широке використання визначальних понять географії спортивного туризму в усіх галузях знань обумовлює особливе значення розробки, розвитку і використання її *тезауруса* (від грец. *Θησαυρός* – скарб). Формування цього комплексного інструментарію вирішує завдання опису, систематизації, координації та розвитку наукових досліджень, становлення універсальної наукової мови. Його головне значення проявляється у забезпеченні формування єдиної методологічної та методичної основи відображення, уявлення, вдосконалення та розвитку цієї галузі науки.

Мета статті – проаналізувати процес формування тезаурусу географії спортивного туризму як сукупності наукових термінів, категорій, концептів про просторові аспекти спортивного туризму, які презентують його теоретичне (концептуальне) оформлення.

Виклад основного матеріалу. Нині поняття тезаурус вийшло за межі лінгвістики і тлумачиться значно ширше – як найприйнятніша форма опису знань із певної предметної галузі й розглядається як «повний систематизований склад інформації (знань) та установок у тій чи іншій галузі життєдіяльності, який дає змогу орієнтуватися в ній» [9, с. 27]. Іншими словами тезаурус означає сукупність адаптованого категорійно-понятійного апарату, систему понять, дефініцій та їх взаємозв'язків у процесі дослідження та подання конкретної галузі знань [8].

Тезаурус географії спортивного туризму визначимо як сукупність науково-інформаційно насичених термінів, категорій, концептів про просторові аспекти спортивного туризму, які презентують його теоретичне (концептуальне) оформлення. Зміст тезаурусу географії спортивного туризму визначається наступними ключовими поняттями: визначення дефініцій «туризм», «спортивний туризм», «географія спортивного туризму» → методологія → парадигми → понятійно-термінологічний апарат → тлумачний словник-довідник.

Отже, предмет наших наукових туристських досліджень, як нової міждисциплінарної галузі знань, вибудовується, так чи інакше, навколо дефініції «туризм». Дефініція констатує формулювання і виділяє природу визначень для їх більш точного освоєння, зіставлення з іншими поняттями і однозначного використання в роботі над подальшим матеріалом. Однак визначень туризму на даний час є чи не стільки ж, скільки і авторів, що пишуть з туристської проблематики. Існуючі дефініції туризму можна об'єднати у дві групи. Одні з них носять вузькоспеціалізований характер, і

стосуються окремих соціальних, економічних, правових та інших аспектів туризму або його видових особливостей та виступають як інструмент для вирішення конкретних завдань. Інші, концептуальні дефініції, охоплюють предмет в цілому, розкривають внутрішній зміст туризму, який виражається у єдності розмаїття якостей та відносин.

Дефініційне вибудовування туристського поля в багатьох випадках визначається ракурсом відповідної науки, матричної для відповідного напрямку досліджень у сфері туризму. «Визначення поняття туризм, – свідчить польська дослідниця І. Єнджейчик, – змінювалися з плином часу залежно від етапу його історичного розвитку, а їх зміст залежав від того, в рамках якої наукової дисципліни вони формулювалися» [3, с. 11]. Для конкретних наук найбільш важливими виявилися різні компоненти таких визначень. Для географічних наук – це, в першу чергу, просторові аспекти.

Більшість визначень туризму, які використовуються в географії туризму, стосуються визначення міжнародного туризму. Вони розкривають місце перебування туриста (за межами своєї країни), термін перебування (не менше 24 год.) та діяльність, яка не пов'язана із зароблянням коштів у місцях тимчасового перебування. Серед концептуальних визначень туризму широкого розповсюдження серед фахівців отримало визначення туризму, запропоноване проф. В. Хунцікером та проф. К. Крапфом із Швейцарії, яке було прийнято Міжнародною організацією наукових експертів в галузі туризму (АІСТ). Згідно йому, *туризм* виступає «системою явищ і відносин, що виникають в результаті подорожей людей до тих пір, поки це не призводить до постійного переселення і не пов'язане з отриманням будь-якої економічної вигоди» [11, с. 65]. Це визначення швейцарських вчених вводить новий підхід – виняток. Туризмом вважається усе, що пов'язане з подорожжю, крім поїздок при зміні постійного місця проживання та поїздок, мотивованих трудовою діяльністю. Сьогодні ж відзначаємо, що, наприклад, діловий туризм дещо спростовує такий підхід.

На сьогодні, поширеним є визначення туризму, прийняте на спільній Гаазькій конференції Всесвітньої асоціації туризму і Міжпарламентського союзу у 1989 р. Воно вводить поняття добровільності подорожі і відзначає велике значення ролі послуг. Гаазька декларація під *туризмом* розуміє «будь-яке вільне пересування осіб, не враховуючи пересувань між місцем роботи і проживання, а також весь комплекс послуг, створений для задоволення потреб людей під час нього» [2, с. 65].

З точки зору нашого дослідження варто уваги визначення туризму як виду активної рекреаційної діяльності. У матеріалах Всесвітньої конференції з туризму, проведеної UNWTO у 1981 р. в Мадриді, *туризм* визначається як один з видів активного відпочинку, що являє собою подорожі, які здійснюються з метою пізнання тих чи інших районів, нових країн і поєднуються в окремих країнах з елементами спорту. У 1993 р. статистична комісія ООН ухвалила ємніше визначення туризму: «*Туризм* – це діяльність осіб, які подорожують і перебувають у місцях, що

знаходяться за межами їх звичайного середовища, протягом періоду, який не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, діловими й іншими цілями» [10].

Заслуговує на увагу визначення туризму, яке дав український географ М. Крачило. На його думку, *туризм* це «вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний масовий відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурно-розважальними цілями» [6, с. 6].

Визначення *спортивного туризму*, обумовлене його місцеположенням на стику спорту та туризму, можна розглядати з двох позицій – як визначення галузі спортивної діяльності та як визначення галузі туристської діяльності.

Розглянемо спортивний туризм як сегмент саме туристської діяльності. За визначенням автора, *спортивний туризм* – це вид активної рекреаційно-туристської діяльності, яка здійснюється в природному середовищі, і полягає у проходженні туристських спортивних маршрутів з подоланням різноманітних перешкод (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер тощо) різними засобами пересування із використанням спеціальних технічних прийомів і спорядження [4, с. 24]. Просторові аспекти спортивного туризму досліджує географія спортивного туризму, яка виступає вагомою складовою географії туризму. Тому актуальним вбачається конкретизація об'єкта і розширення предметної сфери географії туризму та обґрунтування теорії геопросторової організації спортивного туризму. Об'єктом дослідження географії спортивного туризму виступає спортивний туризм як суспільне явище геопросторового змісту, предметом дослідження – його геопросторова організація. *Географія спортивного туризму* визначається автором як підрозділ географії туризму, який займається науковим обґрунтуванням проблем геопросторової організації спортивного туризму на основі узагальнення світових тенденцій та їх конкретно-наукового осмислення. Таким чином, можна стверджувати, що спортивний туризм є специфічним видом рекреаційно-туристської діяльності, який виступає як вагомий об'єкт суспільно-географічних досліджень.

У географії туризму як важливої складової соціальної географії, в середині ХХ ст. з'явилася необхідність єдиної методологічної основи, що дозволяло б об'єднувати різні наукові підходи в загальну концепцію. Одним з визначальних положень науки, підходів до її вивчення і подання є *методологія*, що визначає підхід до конкретної галузі знань, формує основоположні уявлення про об'єкт, предмет і методи дослідження, які стають вихідним моментом розробки чітко визначеної теорії, що дозволяє обґрунтовано виділити, сформулювати, позиціонувати і розвивати її в загальній системі знань.

Перш ніж приступити до побудови тезауруса географії спортивного туризму, необхідно чітко визначитися з все частіше і різноманітніше

застосовуваним поняттям «парадигма», яке вперше вжив в дослідницькому співтоваристві Т. Кун. Він припускав, що незалежно від прийнятого в конкретній галузі знань категорійно-понятійного апарату, його індивідуального розуміння або способу і сфери застосування саме *парадигма* набуває методичної функції організації загальноприйнятої і зрозумілої системи наукових поглядів, виконуючи роль її концептуально-утворюючого початку, структурно-об'єднуючої основи [7]. У сучасних теоретичних дослідженнях, наукових публікаціях парадигма вживається як струнка, строго наукова, загальновизнана теорія, основоположна концепція, представлена моделлю основних понять, що лаконічно відбиває найбільш істотні риси розглянутої галузі знань.

Для дослідження спортивного туризму як складного та соціально важливого напрямку рекреаційно-туристської діяльності автором був застосований багатосторонній симультанний аналіз об'єкту дослідження з врахуванням *геосистемної, кластерної та геопросторової парадигм* та ряду положень сучасних теоретико-методологічних міждисциплінарних моделей дослідження туризму. Крім того, враховувалося, що в географії туризму склалася потужна *ресурсна парадигма*, згідно якої примат ресурсів (перш за все природно-рекреаційних) зазначається як визначальний чинник розвитку туризму на певній території. В підсумку у дослідженні геопросторової організації спортивного туризму в якості основного методологічного підходу дослідження автором був запропонований *просторово-ресурсний підхід*, сутність якого полягає у застосуванні принципів геопросторового підходу до дослідження туризму, який доповнює ресурсний підхід, оскільки ресурси є властивістю території. Ресурсом у спортивному туризмі виступає геоторія спортивного туризму, яка включає територію, частину акваторії, частину аероторії та доступну частину літоторії, окремі їх, в першу чергу природні, об'єкти. Ці окремі туристсько-спортивні об'єкти (перешкоди, атрактивні об'єкти) «нанизуються» на лінії туристсько-спортивних маршрутів. Кожній категорії складності туристського маршруту відповідає певний набір локальних і протяжних перешкод за видом, кількістю і категорією труднощі. Мережа туристсько-спортивних маршрутів формує певну туристсько-спортивну дестинацію. Відповідно до функціональних особливостей визначено три групи туристсько-спортивних районних дестинацій: туристсько-спортивні районні рецепієнтні дестинації, що переважно приймають туристсько-спортивні потоки; туристсько-спортивні районні потенційні дестинації; туристсько-спортивні районні генеруючі дестинації, що формують туристсько-спортивні потоки. Туристсько-спортивні районні дестинації формують туристсько-спортивні регіони більш високого рівня і заповнюють туристсько-спортивний простір, який, у свою чергу, є складовою загального туристського простору [4].

Приступаючи до дослідження конкретної галузі знань, необхідно, насамперед, визначитись з мовою дослідження, постановкою і описом її складу та змісту, тобто сукупністю ключових, найбільш часто вживаних

термінів та їх дефініцій. Основою побудови та застосування такої мови є сукупність дефініцій *понятійно-термінологічного апарату*, представлених в їх предметно-змістовному взаємозв'язку і залежності. Природно, що в цьому комплексі використовується і ряд основоположних наукових понять, загальних для всієї системи знань. Разом з тим визначення більшості конкретних термінів вимагають змістовної адаптації та спеціалізації по суті розв'язуваних проблем. Особливе значення при цьому має функціональна адаптація застосовуваних понять і їх визначень до цілей, умов та об'єкту досліджень. Такий підхід встановлює досить чіткі відмінності тезауруса від словника, глосарія або зводу ключових слів, моделюючи і розкриваючи його природу, зміст, структуру, цілі і методику застосування. Вони проявляються в суворій цільовій орієнтації лаконічного категорійно-понятійного комплексу на сутність і зміст зводу основних проблем конкретної галузі знань. Саме це завдання в кожній самостійній галузі знань вирішує розробка, постановка і застосування тезауруса.

Отже, значення понятійного апарату на всіх стадіях дослідження будь-якого суспільного явища чи процесу є надзвичайно важливим. Адже цим задається алгоритм дослідження, визначаються його основні дефініції. За визначенням російського вченого Е. Алаєва, понятійно-термінологічна система – це «сукупність понять та відповідних їм термінів, які взаємопов'язані спільним вихідним, базисним поняттям, що отримує свій детальний опис з використанням усієї системи» [1, с. 7].

За період становлення і розвитку спортивного туризму фахівці напрацювали термінологію, яку треба адаптувати до існуючої рекреаційно-туристської термінології. Звісно, що спортивний туризм як сегмент туристської галузі, спирається на понятійно-термінологічний апарат рекреаційно-географічного напрямку, що склався на стику суспільно-географічних та фізико-географічних наук. Крім того, рекреаційна географія й географія туризму оперують власною термінологією, яка розвивалася протягом останніх 30-40 років, відбиваючи відповідні соціальні замовлення та суспільні процеси.

Формування української терміносистеми туризму на сьогодні ще не можна вважати завершеним процесом. Подальший бурхливий розвиток туризму, туристсько-спортивної діяльності супроводжується еволюцією і модифікацією поняттєвої та дериваційної систем термінології туризму, яку можна розглядати як динамічний інтегративний континуум, що складається з терміноодиниць, творцями і носіями яких є як професійні працівники сфери туризму, науковці, так і самі туристи. У процесі розвитку теорія і практика туризму поповнювалася новими дефініціями, що віддзеркалюють науково-практичні вектори становлення цієї галузі. На сьогодні склад термінології туризму являє собою досить різноманітне поєднання таких мовних одиниць:

а) з погляду походження: власне українських – *мандрівництво, намет, наплічник, ночівля, подорож, похід, притулок, стежка, скелелаз*

тощо; запозичених (у т.ч. й інтернаціоналізмів) – *тур, бівак, бунгало, гід, караванінг, кемпінг, мотель* тощо;

б) з погляду вживання: застарілих, окремі з яких останнім часом поступово повертаються до активного вжитку в туризмі: *гірський притулок, лецетарство, мандрівництво, наплічник* (рюкзак), *провідник* (путівник), *таборування, туристика* тощо; новотворів: *вітрийльний туризм, скі-альпінізм, скі-тур, трек-похід, турсайт* тощо.

Терміни туризму, що виникли внаслідок міжсистемного запозичення, можна поділити на дві групи:

1) загальнонаукові терміни (аналіз, концепція, метод, модель, система, структура, теорія, функція), що у складі термінів-словосполучень суттєво звужують і конкретизують свою семантику: *територіальна рекреаційна система, концепція туризму, метод екстраполяції* тощо.

2) міжгалузеві терміни, що функціонують у суміжних з туризмом галузях (географії, спорті, медицині, військовій справі, економіці, історії тощо), і входять до складу термінології туризму або практично без зміни термінного значення: *географія туризму, геотурсистема, рекреалогія* (географія); *клуб туристів, змагання, зліт, багатоборство* (спорт) або ж з повним чи частковим його переосмисленням тощо.

Вживанню іншомовних запозичень у ролі термінів туризму сприяє їх міжнародний характер і універсальність. При цьому ступінь інтенсивності, характерна для процесу поповнення термінології туризму іншомовними запозиченнями, для кожного періоду становлення й розвитку цієї терміносистеми є різною. Мовами-донорами для термінів туризму є, насамперед, такі європейські мови як англійська, французька, німецька, голландська. Саме з цих мов поповнювався й поповнюється термінофонд української туристської термінології. Такі одиниці є як загальнотуристськими термінами й поняттями, так і такими, що обслуговують окремі види туризму. Достатньо високий відсоток (близько 40%) англійських термінів у підсистемі запозиченої лексики туризму зумовлений позамовними чинниками, зокрема тим, що зародження туризму у його сучасному розумінні пов'язане саме з Англією, де було організовано першу туристську поїздку, перші туристські організації. Саме тому англійські терміни туризму поширилися в багатьох мовах, зокрема й в українській, разом із детермінованими поняттями. Отже, запозичення є продуктивним шляхом збагачення терміносистеми галузі туризму. Таке запозичення є результатом міжмовних контактів, зумовлених міжгалузевою взаємодією та міжнародними зв'язками. Крім того, у термінотворенні активно використовуються базові для багатьох мовних систем грецькі та латинські терміноелементи, що можуть комбінуватися між собою або з елементами різних європейських мов, як це спостерігаємо в терміносистемі туризму. Наприклад, *спелеотуризм* (грец. *spelaiion* – печера + фр. *tourisme* – туризм) – відвідування печер туристами.

Отже, в рекреаційно-туристській галузі відбувається постійний динамічний процес появи нових та удосконалення існуючих термінів і

понять, тому робота над створенням нових туристських словників є важливою умовою удосконалення туристського понятійно-термінологічного апарату. При цьому однозначність і чіткість трактування основних понять і термінів дозволить уникнути небажаної багатозначності і повинна сприяти розвитку географії туризму. Автором дослідження підготовлений до видання словник-довідник «Географія спортивного туризму та рекреації», у якому викладено тлумачення основних термінів та понять, що використовуються у теорії та практиці спортивного туризму та активної рекреації. Видання включає майже 1900 термінів та більше 1600 статей з географії спортивного туризму, туризмології, систематизації спортивного туризму та туристсько-спортивної практики.

Висновки. Формування тезаурусу географії спортивного туризму є певним підсумком суспільно-географічного дослідження геопросторової організації цього явища сучасності. Тезаурус вибудовує весь ланцюжок дослідження: від визначення базових дефініцій до формування понятійно-термінологічного апарату дослідження і, як наслідок, створення тлумачного словника-довідника.

Список використаних джерел:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 199 с.
2. Гаагская декларация по туризму, Гаага, 14 апреля 1989 года // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормат.-прав. актів / під заг. ред. В.К. Федорченка; КУТЕП. – К., 2002. – С. 63–68.
3. Енджейчик И. Современный туристический бизнес. Экостратегии в управлении фирмой: пер. с польс. И.Д. Рудинского / И. Енджейчик. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
4. Колотуха О.В. Геопросторова організація спортивного туризму: Монографія / О.В. Колотуха. – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2015. – 448 с.
5. Королев А.Ю. Эталонные маршруты и оценка туристских возможностей горных территорий: Автореф. дис... канд. геогр. наук: 25.00.24. / А.Ю. Королев. – Пермь, 2010. – 23 с.
6. Крачило Н.П. География туризма: Учебное пособие / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа, 1987. – 208 с.
7. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. / Т. Кун; Сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 605 с.
8. Латфуллин Г.Р. Теория организации : учебник для бакалавров / Г.Р. Латфуллин, А.В. Райченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 447 с.
9. Луков В.А. Тезаурусный подход: исходные положения [Электрон. ресурс] / В.А. Луков, В.А. Луков // Знание: Понимание: Умение. – 2008. Режим доступа: http://www.zpujournal.ru/e-zpu/2008/9/Lukovs_Thesaurus_Approach/
10. Рекомендации по статистике туризма. – Нью-Йорк: ООН. ST / ESA / STAT / SER. М. /83, 1994. – 103 с.
11. Hunziker W. Grundriss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre / W. Hunziker, K. Krapf. – Zurich, 1962. – 112 p.

Список использованных источников:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 199 с.
2. Гаагская декларация по туризму, Гаага, 14 апреля 1989 года // Правовое регулирование туристической деятельности в Украине: сб. нормат.-прав. актов / под общ. ред. В.К. Федорченко; КУТЭП. – К., 2002. – С. 63–68.
3. Енджейчик И. Современный туристический бизнес. Экостратегии в управлении фирмой: пер. с польс. И.Д. Рудинского / И. Енджейчик. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.

4. Колотуха А.В. Геопространственная организация спортивного туризма: Монография / А.В. Колотуха. – Кировоград: ФО-П Александрова М.В., 2015. – 448 с.
5. Королев А.Ю. Эталонные маршруты и оценка туристских возможностей горных территорий: Автореф. дис... канд. геогр. наук: 25.00.24. / А.Ю. Королев. – Пермь, 2010. – 23 с.
6. Крачило Н.П. География туризма: Учебное пособие / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа, 1987. – 208 с.
7. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. / Т. Кун; Сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 605 с.
8. Латфуллин Г.Р. Теория организации : учебник для бакалавров / Г.Р. Латфуллин, А.В. Райченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 447 с.
9. Луков В.А. Тезаурусный подход: исходные положения [Электрон. ресурс] / В.А. Луков, В.А. Луков // Знание: Понимание: Умение. – 2008. Режим доступа: http://www.zpujournal.ru/e-zpu/2008/9/Lukovs_Thesaurus_Approach/
10. Рекомендации по статистике туризма. – Нью-Йорк: ООН. ST / ESA / STAT / SER. М. /83, 1994. – 103 с.
11. Hunziker W. Grundriss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre / W. Hunziker, K. Krapf. – Zurich, 1962. – 112 p.

References:

1. Alaev E.B. Socio-economic geography. Conceptual and terminological dictionary / E.B. Alaev. - М., 1983. - 199 p.
2. The Hague Declaration on Tourism, The Hague, April 14, 1989 // Legal regulation of tourism activity in Ukraine: approx. normal-rights acts / under the congregation Ed. V.K. Fedorchenko; KUTEP - К., 2002. - P. 63-68.
3. Engeychik I. Modern tourism business. Ecostrategies in the management of the company: Per. with pols. I.D. Rudinsky / I. Engeychik. - М., 2003. - 320 p.
4. Kolotukha O.V. Geospatial organization of sports tourism: Monograph / O.V. Kolotukha. - Кировоград: FO-P Aleksandrova M.V., 2015. - 448 p.
5. Korolev A.Yu. Reference routes and assessment of tourist opportunities in mountain areas: Author's abstract. dis ... Cand. geogr. Sciences: 25.00.24. / A.Yu. Korolev. - Perm, 2010. - 23 p.
6. N. Krachilo Tourism geography: study guide / N.P. Krachilo. - К., 1987. - 208 p.
7. Kuhn T. Structure of scientific revolutions: Trans. from English / T. Kuhn; Comp. V. Yu. Kuznetsov. - М.: LLC Publishing House АСТ, 2003. - 605 p.
8. Latfullin G.R. Organization theory: textbook for bachelors / G.R. Latfullin, A.V. Raichenko. - 3rd ed.. - М.: Yurait Publishing House, 2015. - 447 p.
9. Lukov V.A. Thesaurus Approach: Initial Positions [Electron. resource] / V.A. Lukov, V.A. Lukov // Knowledge: Understanding: Skill. - 2008. Access mode: http://www.zpujournal.ru/e-zpu/2008/9/Lukovs_Thesaurus_Approach/
10. Recommendations on tourism statistics. - New York: UN. ST / ESA / STAT / SER. М. / 83, 1994. - 103 p.
11. Hunziker W. Grundriss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre / W. Hunziker, K. Krapf. – Zurich, 1962. – 112 p.